Кукуруза А.В.

УЧИЛИЩА ПРИ ЖІНОЧИХ МОНАСТИРЯХ КИЇВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ ХІХ СТОЛІТТЯ

Автор систематизує відомості про школи для дівчат духовного стану, які діяли при жіночих монастирях Київської єпархії – Лебединському, Києво-Флорівському, Ржищівському. Чисельність цих шкіл свідчить про широко розгалужену мережу освіти, якою опікувалась Православна церква. Навіть сироти та діти незаможних батьків духовного стану не були позбавлені можливості здобути освіту та підготуватися до самостійного життя.

Ключові слова: монастир, духовна освіта, Київська єпархія, Київська губернія, Православна церква, духовенство.

Реформування освітньої сфери актуалізує вивчення історії усіх ланок системи освіти, а також її організації у минулому. Київська губернія у ХІХ – на початку ХХ ст. була першою серед губерній імперії щодо організації системи освіти, розгалуженості її мережі та охоплюваності молоді. На її території діяли різні види шкіл – міністерські (державні), церковні, земські. Найширшою була система церковної освіти, тому звернення уваги до усіх її форм є цілком закономірним.

Окрім чоловічих та жіночих духовних училищ, як навчальних закладів єпархіального підпорядкування, в Київській губернії існували школи при жіночих монастирях. При більш-менш достатній у своїх засобах монастирях діяли училища, в яких дівчатка опановували грамоту і церковний спів, а також займалися жіночим рукоділлям. Ці училища, – підкреслював у звіті по відомству православного сповідання за 1884 рік Обер-прокурор Св. Синоду Православної церкви, – по суті складають істинне благодіяння не для однієї тисячі малолітніх дівчаток, переважно, сиріт і дітей не заможних батьків. Вихованці шкіл при монастирях навчаються, у переважній більшості, практично безкоштовно, а при багатьох монастирях мають житло і харчування,

навіть одяг і взуття. З дітей більш заможних батьків знімається помірна платня і то тільки за житло та утримання [1, с. 239-240]. Деяким бідним монастирям, для підтримки діючих при них шкіл, Св. Синод, місцеве духовенство, різні брацтва та попечительства, земства надавали фінансову підтримку.

В Київській єпархії, межі якої співпадали з межами однойменної губернії, жіночі школи при трьох монастирях: Києво-Флорівському, Лебединському Св. Миколаївському та Ржищевському Преображенському. В останній чверті XIX ст. в першій навчалося 50 дівчаток (переважно сиріт духовного стану). При Лебединському монастирі діяло шестикласне училище для дівчаток духовного стану, в якому 25-30 дівчат перебували на безкоштовному утриманні. А у Ржищівській школі при монастирі навчалось до 25 дівчат з різних станів [1, с. 243]. Для порівняння можуть слугувати аналогічні дані з сусідніх єпархій. Так, у Подільській школи існували при Вінницькому жіночому монастирі (23 учениці). У Волинській єпархії жіночі школи діяли при Корецькому та Городищському монастирях. У Чернігівській єпархії аналогічні школи діяли при Ніжинському (12 осіб) та Гамаліївському (15 осіб) монастирях [1, с. 253]. Як видно, найбільше учениць монастирських шкіл було саме в Київській єпархії.

Спасо-Преображенський Ржищівський монастир у 1852 році з чоловічого був перетворений на жіночий. Завдячуючи пожертвуванням та енергійній діяльності першої його ігуменії Юлії, в миру Яхонтової, він швидко розвивався. У 1870 р. при ньому відкрито жіноче училище для сиріт та дітей з бідних сімей духовного стану, яку у 1874 році було перетворене у трикласне. Ржищівський монастир був не штатний, а відтак не отримував казенних коштів. І тільки завдячуючи піклуванню начальниці училища ігуменії Марії (Ілляшенкової), Ржищівське училище було облаштоване і мало спонсорську підтримку.

Училище при Ржищівському монастирі мало три класи, в яких вивчали такі предмети: Закон Божий, слов'янська мова, російська мова, арифметика, педагогіка, правопис, церковний спів та домоводство. У 1880-х роках начальницею училища була ігуменія монастиря Марія, а виховання і навчання

здійснювали: законовчитель священик Карпо Чулаєвський та учительки –Олена Щебельська та Надія Слюзинська. Господарською частиною завідувала Тетяна Типіна, а домоводство викладала Асенефа Катаурова. У 1880 році в училищі виховувалось 12 сиріт та ще прийняті на навчання 3 пансіонерки, за виховання та навчання останніх училище отримувало 120 руб. [2, с. 102]

При Лебединському Миколаївському монастирі, що в Чигиринському повіті, з 1858 р. діяло шестикласне училище для дівчат з духовного стану. Воно розташовувалось в окремому монастирському корпусі. У 1878-1879 н. р. в училищі навчалося 82 особи, 30 з яких були сиротами і перебували на повному утриманні, 34 оплачували навчання та утримання, 8 приходили і оплачували тільки уроки, а 10 приходили і слухали уроки безкоштовно. Джерелами утримання училища були: внески за навчання та проживання, яких, наприклад, у 1879 р. поступило 5154 р.; щорічні пожертвування Київського митрополита (наприклад Філофей жертвував 300 р.), митрополит Арсеній пожертвував 1100 р. і щорічно проценти від усього капіталу використовувались на потреби училища; кошти, виручені за продаж виробів ручної роботи вихованок (наприклад, у 1879 році вони склали 122 р. 80 коп.)

Склад викладачів у 1870-х роках був таким: священик Петро Левицький – викладач Закону Божого у нижчих чотирьох класах; священик Яворський викладав цей предмет у 5-6 класах і географію; учитель Рогасський викладав російську мову, арифметику, загальну та російську історію, педагогіку; французьку мову, фізику та геометрію викладав учитель Монсе; учителем музики працював Янау; учителька Юлія Камінська навчала математики учениць 1 і 2-го класів, вона ж була і їх вихователькою; учениці 3 і 4-го класів перебували під опікою Катерини Галкіної, яка викладала французьку і німецьку мови у молодших класах. Вихованням, окрім двох названих учительок, займалися ще дві наставниці – Ксенія Клинецька та Євдокія Завальниківська. Працювали ще пепіньєрка, учителька по господарській частині, учителька домоводства, яка водночас опікувалась лікарнею. Начальницею училища була настоятельниця Лебединського монастиря ігуменя Архелая. Загальний нагляд

за училищем здійснював Законоучитель Златопільської прогімназії кандидат богослов'я священик Костянтин Прокопович.

Плата за навчання та проживання однієї особи складала 100-200 руб., а тільки за навчання – 30-80 рублів [2, с. 85-86]

При Києво-Флорівському першокласному жіночому монастирі училище було засноване у 1870 році і так і у Ржищевському у 1874 році перетворене у трикласне, з аналогічним набором навчальних предметів. У ньому навчалося 50 і більше вихованок так як маючи казенне фінансування, монастир міг забезпечити їх утримання і навчання [3, с. 220]

Утворення та фінансування жіночих шкіл для дітей сиріт та незаможних сімей духовного стану при монастирях уможливлює формулювання двох висновків. По-перше, утримання сиріт та бідних дітей духовного стану державно-церковна влада покладала на саме духовенство. І, по-друге, навіть така категорія дітей духовного стану не повинна була залишитися поза системою освіти, відповідного виховання та підготовки до самостійного життя.

Література

1. Всеподданейший отчет Обер–прокурора Святейшего Синода К. Победоносцева по ведомству православного исповедания за 1884 год. – Санкт-Петербург: Синодальная типография, 1886.– 313 с.

2. Памятная книжка Киевской епархии. Историко-статистические сведения об учреждениях духовного ведомства Киевской епархии, статистические списки церквей епархии и общие статистические сведения по всем сторонам епархиальной церковно-религиозной жизни / Сост. А.В. Воронов и свящ. В.Антонов. – К.: Тип. Г.Т. Корчак-Новицкого, 1882. – 262 с.

3. Кузнець Т.В. Сільське парафіяльне духовенство Київської єпархії: узагальнений портрет кінця XVIII – початку XX століття / Т.В. Кузнець. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2013. – 464 с.